

O slovenskih pisateljih ima pomenljivo budnico (str. 109) na pr.:

„Bisher haben meistens nur die Volkslehrer an dem Nauportus und Savus durch Beförderung der Cultur unserer herrlichen Sprache in der literarischen Welt einen rühmlichen Platz sich zu erwerben gesucht: sollten denn ihre Berufsgenossen an den reizenden, segenreichen Ufern des Dravus auch jetzt, wo ihnen mehrere günstige Zeitumstände freundschaftlich die Hand dazu biethen, noch immer zurückbleiben wollen?“

Kakor je tukaj vzbujal štajarske rodoljube k slovenskemu spisovanju, tako je vže l. 1810 zbral si družbico dijakov, največ bogoslovcev, da bi se skupaj vadili v slovenščini; snoval je v duhu nekako „Academie des inscriptions Slavonnes“ ili „Svatopluk“ ili „Societas Slovenica“ itd. — Oponašali so mu hude premnoge germanizme, o katerih je povedal svoje mnenje v Bukvarju (str. 96. 97). — Rad je dopisoval znancem in svojim književnim prijateljem na pr. Vodniku, Bilcu, Kopitarju („kteri se vedno kavsa z menoj“, in res ga je rad poniževal, češ, Gottsched noster, Primitz, est ludimagistralis capitis, de quo fere desperem etc. vid. Archiv VII), dr. Jak. Zupanu (gl. Jezičnik XV. 1877. str. 55—61), Jarniku itd. Tu in tam se še hranijo njegova pisma. Poslovenil je bojda I. spev Mesijade, I. spev Ilijade, in nekaj Göthejevih „Werther's Leiden“ (Ossian II. B.), dokler je naposled njemu samemu duh obolel. Naslednik ali učitelj slovenskega jezika na Graškem liceju mu je bil Koloman Quass t. j. Kvas (r. 1790, u. 1867).

Slovstvena zgodovina v slovenski ljudski šoli.

(Piše **Gradimir.**)

(Dalje.)

Ravnikar.

(Glej 10. berilno vajo: „Tobijevi nauki za sina“.)

Večkrat smo užé poudarjali, kakó se pesen razločuje od drugih berilnih vaj, v katerih beremo káko povest, kak prirodopisni opis ali kaj sličnega. Rekali smo namreč, da so posamične vrstice v pesni 1) *merjene*, 2) pesni imajo navadno *vjéme*. Kakšne besede smo imenovali *vjéme*? (Take, ki se *vjemajo*, da prav lepo zvonijo našemu ušesu). Kdo mi zna povedati káko *vjemo* k besedi „vrt“? (prt, smrt, krt); k besedi „noč“ (moč,? roč i. t. d.). — A vrstice v pesnih so tudi *mérjene*. Kakó je kaka pesen *mérjena*, to se spozná, ako jo čitam po poudarkih. Povej mi, Tone, prvo kitico na iz ust priučene pesni „Na goro“! („Na goro, na goro — Na strme vrhé — Tja kliče in miče — Me vabi srcé“ —). Dobro! Prepričajmo se, kako je *mérjena* prva kitica te pesni. Pri tem bodem tolkel z roko na mizo! Pričnimo:

„Na goro, na goro . . .

(Učitelj izreče prvi verz metrično ter udari pri vsakem naglašenem zlogu ob mizo.) Kolikrat sem udaril pri prvi vrstici ob mizo? (Dvakrat). (Tako dela učitelj tudi pri drugih verzih ter potem reče:) „Vidíte, ta pesen „Na goro“ je tako *mérjena*, da pri vsaki njeni vrstici *dvakrat* lahko udarim ob mizo. — Toliko bi zadostovalo v ljudski šoli o „metriki“. Ker je pa Ravnikar v našem slovstvu velikega pomena kot *prozaist*, *zató* bode vsekako dobro, da učitelj, o njem govoreč, otrokom nekoliko poskusi na primeren način pridobiti pojem o „pesništvu“ in „prozi“, — o „pesniku“ in „prozaistu“. Kolikor toliko je to užé storil; vendar ne bode odveč, ako pri tem o naslednjem posebno poudarja:

Kdor pesni zlagati zná, imenje se pesnik. — Vse pesni skupaj, ki so nam jih zložili pesniki, imenuje se *pesništvo* ali *poezija*. — Prepričali ste se užé, da so vsaki pesni dane nekake vezi, t. j. njene vrstice so *mérjene*; vrhu tega ima navadno *vjéme*.

Vsega tega pa nij pri navadnih berilnih koščekih. Ti namreč nimajo mérjenih vrstic, nimajo vjem in so veliko prostejši. Zató pa imenujemo pesništvo — „vezano“, a druge sestavke „nevezano“ besedo. Vsi sestavki v nevezani besedi skupaj imenujejo se „proza“; kdor pa take sestavke piše je — „prozaist“. — V naših berilih je n. pr. mnogo sestavkov Slomšekovih v vezani in nevezani besedi, t. j. nekaj njegovih pesni in drugih navadnih sestavkov. Simon Gregorčič pa nam je do zdaj zlagal le pesni. Zató lahko rečemo: Slomšek je pesnik in prozaist, a Simon Gregorčič le pesnik. —

Mož, ki kot prozaist pri Slovencih slovi in bode slovel, je Matej Ravnikar, čegaver sestavek smo tù čitali.

Rodil se je v 20. dan septembra 1776. l. na Vačah na Gorenjskem. Njegov oče je bil siromašen krojač, vsled česar mu ni bilo mogoče bistroglavega fantiča poslati v šolo. Zató je mladi Matej domá krave pasel ter tiče lovil. K sreči pa je v tem času kaplanoval na Vačah blag mož, kateri pregovoril Matejevega očeta, da fantiča dá v šolo; se vé, da je pri tem tudi kaplan gmotno pomagal. Mladi Matej otide v šolo v Ljubljano, kjer se je vrlo pridno učil. Po dokončani gimnaziji gré v bogoslovnico in 1802. l. posvetili so ga v mašnika. Učeni mladi duhovnik dobí na to službo profesorja v Ljubljanski bogoslovnici; tri leta pozneje ga postavijo za kateheta (verskega učitelja) 7. in 8. latinske šole. A čakale so ga še častnejše službe! 1809. l., ko so Francozi prišli v Ljubljano, imenovan je bil ravnateljem v bogoslovnici in na gimnaziji. Bil je kasneje povišan tudi v kanonika. 1827. l. pride v Trst za svetovalca k c. kr. namestništvu. Kasneje izvoli ga cesar Tržaškim škofom, katero visoko službo je jel 1830. l. izvrševati. Umrl je 20. nov. 1845. l. v Trstu.

Mateja Ravnikarja imenujemo očeta slovenske proze. Noben pisatelj pred njim ni pisal tako čiste slovenščine, kakor on! Pisal pa je v duhu národa, t. j. kakor národ sam govori. Uvel je v književni jezik mnogo domačih besed ter je sploh takó priprosto in lepo pisal, da se mu moramo čuditi. Vpeljal je v slovenski jezik deležnik preteklega časa na „ši“ (n. pr. storivši, vrnivši, zvedevši i. t. d.). Skušal je tudi kolikor mogoče v pisavi približevati se drugim Slovanom. Ravnikar ni trpel v slovenščini tuje ljulike; priporočal je le to, kar je istinito slovenskega. Pisatelji pred njim so pisali še silno okorno; bili so nemško vzgojeni, zató je bil njih jezik bolj v nemškem, kakor v slovenskem duhu. Po Ravnikarji se je pa slovenščina silno lepo razcvela; napočila je vesela dôba slovenski prozi. —

Ravnikar je bil unet národujak, neutrudno delujoč v blagor svojemu národu. Spisal je mnogo dobrih slovenskih šolskih knjig, mej katerimi vam omenjam: „Zgodbe sv. pisma za mlade ljudi“, „Abecednik za šolo na kmetih“, „Male povesti za šole na kmetih“ in dr. Zasluga njegova je tudi v tem, da je ustanovil kot vodja bogoslovnice v Ljubljani šolo slovenskega jezika za ondešnje bogoslovce. To se je godilo 1816. l. Mladi duhovniki, priučivši se temljito materinemu jeziku, budili so mej národom pozneje národno zavest, kar je gotovo le v prid bilo Slovincem!

Ravnikar je oporočil lepo svôto denarja v to, da se slovenske knjige kupujejo in mej národ širijo. Čast bodi spominu tako vrlega možá!

Ivan Tomšič.

(Glej 12. berilno vajo: „Misli“.)

Pod to berilno vajo je prišel skoro gotovo po tiskarski pomoti podpis L. Tomšič. Stati pa mora I. Tomšič, kajti ne Ljudevit, nego Ivan Tomšič je napisal ta sèstavek. Bil je užé svoj čas natisnjen v Janežičevem „Cvetniku“, iz katerega je ponatisnjen le-sim.

Ivana Tomšiča užé nekoliko poznate; omenil sem vam o njem, ko smo govorili o „Vrtci“ in o „Dragoljubcih“, katere on izdava. Porodil se je v dan 4. dec. 1838 l. v Vinici v Belikrajni na Dolenjskem. Oče njegov — Bernard — bil učitelj in slovenski in nemški pisatelj. Ivan Tomšič je izvršil svoje učenje v Ljubljani 1860. l.; potem je služil 7 let kot učitelj v Trziči na Gorenjskem. 1868. l. pride za učitelja na c. kr. vadnico v Ljubljano, kjer je še zdaj.

Malo je takó marljivih in spretnih pisateljev za slovensko mladino, kakor Ivan Tomšič. Spisal nam je mnogo lepih knjižic, katere so kaj primerne slovenski mladini. Po družbi sv. Mohora je izdal poučni knjižici: „Poboljšani sosedje“ in „Poljedelstvo“, Vam, ljubi slovenski otroci, pa je poklonil sledeča delca: „A-b-c v podobah za pridne otročiče“ (1870. l.), — „Prirodopisje v podobah“ (1869. l.), — „Zlati orehi“ (1866. l.); „Vošilna knjižica“ (1870. l.). Priredil je tudi slovenski globus, kojega sem vam užé večkrat pokazal, ko smo se učili o zemlji. 1875. l. je Ivan Tomšič jel izdavatí „Gledališke igre za slovensko mladino“. Škoda, da je to izdavanje moral prenehati, ker ni dobil zadostne materijalne podpore. 1879. l. pa je ustanovil „Knjižnico za slovensko mladino“, po kateri je priobčil tri zvezke, namreč: a) „Dragoljubci“ (1879. l.), b) „Peter rokodelčič“ (1880. l.) in c) „Sreča v nesreči“ (1882. l. — povest, spisal Jan. Cigler).

Najznamenitejše Ivan Tomšičevo delo pa je „Vrtec“, list za slovensko mladino, kateri izhaja užé 15. leto. O važnosti in izbornosti tega lista sem vam užé govoril pri drugi priliki. Ponavljam le še jeden pot, da bi moral biti „Vrtec“ v vsaki slovenski družini, katera le nekoliko premore.

Ivan Tomšič je vrl učitelj, iskren rodoljub in prijatelj slovenske mladine. Njegovo vsestransko vrlo delovanje je pripoznal sam presvetli naš cesar podelivši mu zlati križec za zasluge.

Hebel.

(Glej 13. berilno vajo: „Korist množenja“.)

Ivan Peter Hebel je bil nemški pesnik in pisatelj. Pričujoča berilna vaja je torej iz nemščine poslovenjena. Porojen je bil l. 1760. v Bazel-u v Švici ter je umrl 1826. l. Spisal je poleg mnogo družega tudi lepo knjigo: „Domači prijatelj“ (Der Hausfreund).

Auerbach.

(Glej 15. berilno vajo: „Trije svetovalci“.)

Bertold Auerbach je tudi spreten nemški pisatelj, porojen l. 1812. v Nordstetten-u v Vitenberškem Črnem lesu. Posebno sloví zaradi svojega romana „Spinoza“ in svojih „Vaških pripovestij iz Črnega lesa“ (Schwarzwälder Dorfgeschichten).

Franklin in Lésar.

(Glej 17. berilno vajo: „Veliki davki“.)

Berilno to vajo je izvirno spisal nemški pisatelj in zgodovinar Kristijan Franklin, porojen 1817. l.; zdaj je profesor v Tübingu na Virtemberškem. Poslovenil jo je pa Anton Lésar.

Anton Lésar se je rodil v 14. dan januvárja 1824. l. v Sušji na Dolenjskem. Bil je učitelj veronauka in slovenščine na realki v Ljubljani. Od 1865. l. do svoje smrti je opravljal tudi tajniško službo pri „Slovenski Matici“ v Ljubljani. Umrl je v 31. dan avgusta 1873. l.

Lésar je bil unet národnjak in duhovnik, spreten učitelj ter dober pisatelj in jezikoznanec slovenski. L. 1863. je priobčil „Slovensko slovnico v spregledih“.

Opisal je tudi „Ribniško dolino“, objavil „Krščanski nauk“, „Zgodbe sv. pisma za ljudske šole“ ter več molitvenikov in koristnih knjižic.

A. Zupančič.

(Glej 25. berilno vajo: „Najboljši kažipot“.)

Anton Zupančič je duhovnik in profesor bogoslovja v Ljubljani. Pisatelj je v Janežičev „Glasnik“, in tudi v „Cvetniku“ nahajamo nekaj sestavkov njegovih. Tudi pričujoča berilna vaja je bila svoj čas užé natisnjena v „Cvetniku“. Zeló imenitno delo Zupančičevo je tudi „Duhovno Pastirstvo“, knjiga, katero je spisal v porabo slovenskim duhovnom.

J. vitez Gebell-Ennsburški.

(Glej 38. berilno vajo: „Kranjskeje deželi“.)

Dvorni svetovalec vitez Gebell se je rodil v 7. dan aprila 1817. l. v Gradcu na Štajerskem. Ta gospod je sicer Nемеc, vendar priučil si je užé toliko slovenščine, da je v nekdanjem „Glasniku“ zapel slovensko pesen! Služil je prej v Celovci, kjer mu je bil učitelj slovenščine blagi pokojni Anton Janežič. (Dalje prihodnjic.)

Iz šole za šolo.

Naloge v izobražbo prostih stavkov.

(Sestavil Fran Jamšek.)

„Zrno do zrna pogača,
Kamen do kamna palača.“

Ako Ti, mili mi tovariš, naloge in vaje v slovnških in spisovnih učnih ali pomožnih knjigah za spodnjo in srednjo stopnjo*) leto za letom znabiti ne zadostujejo — mladina ljubi premeno, — pa zbiraj k svojim drobtinam in krhljem one liste že 25. leto potujočega, možato-značajnega „Učiteljskega Tovariša“ našega, ki bodo take in enake drobtinice iz mojega skromnega pisala prinašali, da jih konečno, ako bi se Ti vredno zdelo, sešiješ, ter kot „priročni sešitek“ v svojo šolsko miznico za „suboparne čase“ shraniš. Vsak tovariš s takim priročnikom naj si potem nabrano tvarino za svoj pouk ali za vajo, ali v ponovilo poljubno prirédi, kakor mu namreč pri poučevanju najbolje ugaja; naj si jo, ker ni vse za vse, ali po svoje razširi, ali skrči, ali pa celó in celo v miznici pustí.

Učeni gospod Šuman rabi sicer v „Skladnji“ svoje „Slovenske slovnice“ sledeče izraze: stav za stavek, podmet za osebek, poved za dopovedek, sklepni glagol za vezilo (kopulo), pridev za prilastek, predmet za dopolnilo, prislovije za določilo, oblečen stav za razširjeni stavek, sostavije za zloženi stavek; pa ker se še v šolskih knjigah ne nahajajo, se tudi v teh nalogah ni moglo na nje ozirati. Vsekako pa bi bilo želeti enakih terminov po vseh závodih, kjer se učí slovenska slovnica. Ko bi se tudi v malenkostih skoraj zedinili strokovnjaki! — Pa zadosti o tem; zdaj pa kar k stvari samej, — z drobtinicami na dan!

Naloge.

I.

Napišite k sledečim trdíltnim in nikalnim osebkom (podmetom) primerne dopovedke (povede) na vprašanje: kdo ali kaj je, ali kdo ali kaj ni oseba ali reč!

*) Na višjej stopnji rabilo se bo odslej za ona dva predmeta že težko pričakovana „Slovenska slovnica“ Končnikova, v kateréj je gradiva najboljšega na izbiro. Pis.